

КОВБАС І. В.,

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
юридичного факультету
(Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича)

ДЯКУР М. Д.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
юридичного факультету
(Чернівецький національний
університет імені Юрія Федьковича)

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.5.81>

Е-ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Стаття присвячена з'ясуванню сутності й особливостей функціонування е-декларування осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, як інструменту протидії корупції. Встановлено, що питання запобігання корупції та розбудова доброчесності є актуальним та ключовим. Доведено, що запровадження е-декларування передбачає доступ будь якої особи до декларації публічних службовців. Здійснено аналіз нормативно-правових актів, які регламентують процедурні аспекти е-декларування в Україні. Охарактеризовано три види електронних декларацій (щорічна декларація, декларація при звільненні, декларація кандидата на посаду), які зобов'язані подавати суб'єкти декларування. Встановлено, що суб'єкти декларування подає відомості про себе, членів своєї сім'ї, інших осіб та об'єкти декларування. Визначено, що Національне агентство з питань запобігання корупції проводить повну перевірку декларацій, а також такі види контролю: щодо своєчасності подання; щодо правильності та повноти заповнення; логічний та арифметичний контроль.

Значною перевагою е-декларування є здатність застосовувати автоматизовані системи обробки поданих даних. Публічне розкриття інформації, що міститься в е-деклараціях, може здійснюватися як через Інтернет, так і в інших формах, що залежить від рівня розвитку доступу до інформації. Визначається, що е-декларування спрямоване на підвищення ефективності діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, усунення корупційних ризиків у їх роботі, а також підвищення їх авторитету. Зазначимо, що застосування е-декларування сприяє досягненню таких основних цілей: підвищення рівня прозорості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування і довіри громадян; запобігання конфлікту інтересів і його врегулювання в разі виникнення; контроль за змінами в майновому стані суб'єктів декларування дозволяє запобігти вчиненню ними протиправних корупційних діянь. Електронне декларування дозволяє антикорупційним органам вчасно виявляти і притягувати суб'єктів декларування до відповідальності за незаконне збагачення, декларування недостовірної інформації, неподання суб'єктом декларування декларації, подання недостовірних відомостей тощо.

Ключові слова: *корупція, електронне декларування, фінансовий контроль, протидія корупції, цифрове середовище, інформаційні технології, корупційне правопорушення.*

Kovbas I. V., Diakur M. D. E-declaration as an anti-corruption tool

The article is devoted to clarifying the essence and peculiarities of e-declaration of persons authorized to perform the functions of the State or local self-government as a tool for combating corruption. The author establishes that the issue of preventing corruption and building integrity is relevant and key. It is proved that the introduction of e-declaration provides for any person's access to the declaration of public officials. The author analyzes the legal acts regulating the procedural aspects of e-declaration in Ukraine. The author characterizes three types of electronic declarations (annual declaration, declaration upon dismissal, and declaration of a candidate for office) which are required to be submitted by the declaring entities. The author establishes that declarants submit information about themselves, their family members, other persons and objects of declaration. It is determined that the National Agency for the Prevention of Corruption conducts a full verification of declarations, as well as the following types of control: timeliness of submission; correctness and completeness of filling; logical and arithmetic control.

A significant advantage of e-declaration is the ability to use automated systems for processing the submitted data. Public disclosure of information contained in e-declarations may be made both via the Internet and in other forms, depending on the level of development of access to information. It is determined that e-declaration is aimed at improving the efficiency of persons authorized to perform the functions of the state or local self-government, eliminating corruption risks in their work, and increasing their authority. It should be noted that the use of e-declaration contributes to the achievement of the following main goals: increasing the level of transparency of the activities of persons authorized to perform state or local government functions and public trust; preventing conflicts of interest and resolving them in case of their occurrence; monitoring changes in the property status of the declaring entities helps prevent them from committing illegal corruption acts. E-declaration allows anti-corruption authorities to timely identify and bring declaring entities to justice for illicit enrichment, declaring false information, failure to submit a declaration, submission of false information, etc.

Key words: *corruption, electronic declaration, financial control, anti-corruption, digital environment, information technology, corruption offense.*

Постановка проблеми: Корупція як багатоаспектне явище, яке є невід'ємною частиною суспільного життя будь-якої держави незалежно від її географічного розташування, економічного та політичного рівня розвитку. На всіх етапах розвитку суспільства і державності корупція існувала та існує в тих чи інших проявах. Адже, корупція – це негативне явище, яке завдає шкоду як окремим правовим відносинам, так і суспільству та державі в цілому. Саме тому, викликом сьогодення є зменшення корупції, яка під час війни є не просто кримінальним злочином, а злочином проти української держави та українського народу. За даними міжнародної громадської організації Transparency International, яка проводить щорічне визначення рівня корупції шляхом формування Індексу сприйняття корупції, за 2023 рік свідчать про те, що Україна цього разу покращила свої показники на три бали і отримала 36 балів зі 100 можливих і посідає 104 місце поміж 180 країн [1].

Метою статті є аналіз національного антикорупційного законодавства, що стосується е-декларування як інструменту протидії корупції. Дослідження видів, порядку подання та перевірки електронних декларацій осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Стан опрацювання проблематики. Питання електронного декларування на сьогодні є актуальним, дискусійним та досліджуваним серед таких вчених: Л. Войтович, Г.В. Муляр, С.В. Подгорець, А.В. Стебляк, І. Черненко та інші.

Виклад основного матеріалу. Корупція була і залишається надзвичайно чутливим питанням для українців, а тому сприймається як серйозна проблема для розвитку суспільства та держави. Це відображається в оцінках рівня її поширеності. Корупція асоціюється з відсутністю соціальної справедливості, низьким рівнем життям, неефективною роботою органів влади. Особливо подразнюючим це явище є на тлі викликів, які існують перед державою та суспільством, яке вже десятиліття протистоїть російській військовій агресії. За даними опитування населення, у 2024 році корупція залишилася на другому місці серед основних проблем (у 2022 році корупція була на третьому місці, а в 2023 – піднялася до другого). До того ж актуальність корупції як проблеми зростає. У 2024 році корупцію назвали дуже серйозною проблемою 79,4% громадян, що є більшим за аналогічний показник у 2023 році на 7,8 в.п. У 2024 році цей показник досяг найбільшого значення з 2021 року [2, с.7].

Питання запобігання корупції в Україні та розбудова доброчесності є ключовим для України. Е-декларування майна осіб уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є одним із ефективних інструментів протидії корупції і одним із засобів фінансового контролю. В 2016 році в Україні було запроваджено електронне декларування, основним завданням якого є прозорість та підзвітність публічної служби. Запровадження е-декларування передбачає перш за все те, що будь яка особа має доступ до декларації посадовця в Єдиному державному реєстрі електронних декларацій. По друге, відомості, які підлягають декларуванню передбачає сукупність інформації, яка є основою проведення моніторингу способу життя посадових осіб. І по третє, наявність санкцій за декларування недостовірної інформації та порушення правил електронного декларування. Варто наголосити, що за цей період моніторинг способу життя посадових осіб пройшов шлях від процедури, що є підставою для перевірки електронних декларацій, до окремого інструменту фінансового контролю для виявлення незаконного збагачення, необґрунтованих активів, невідповідності рівня життя декларантів тощо.

Запровадженням електронного декларування Україна забезпечила виконання положень статті 13 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованої Законом України від 18.10.2006 р., яка визначає «необхідність участі суспільства у заходах щодо запобігання і протидії корупції, у тому числі шляхом забезпечення ефективним доступом до інформації, свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію» [3, с. 61].

Одним із основних актів чинного законодавства України, що регулює електронне декларування, є Закон України «Про запобігання корупції». Він визначає «правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень» [4, с.16-17].

Варто наголосити, що новелою Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року стало запровадження обов'язку для осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування подавати декларацію в електронному вигляді. Так, відповідно до ч.1 ст. 45 даного Закону «суб'єкти декларування зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством» [5]. Також варто зазначити і про обов'язок осіб, які припиняють або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування, подати декларацію за період, не охоплений раніше поданими деклараціями, та обов'язок подати наступного року після припинення діяльності декларацію особи, уповноваженої на виконання таких самих функцій за минулий рік. На підставі вищевикладеного, можна виділити «три види електронних декларацій: 1) щорічна декларація, яка охоплює звітний рік (період з 01 січня

до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та за загальним правилом містить інформацію станом на 31 грудня звітного року; 2) декларація при звільненні – декларація, яка подається відповідно до абз. 1 ч. 2 ст. 45 Закону не пізніше 30 календарних днів з дня припинення діяльності. Така декларація подається за період, який не був охоплений деклараціями, раніше поданими суб'єктом декларування, та містить інформацію станом на останній день такого періоду, яким є останній день здійснення діяльності, яка передбачає обов'язок подання декларації, перебування на посаді, яка зумовлює здійснення такої діяльності; 3) декларація кандидата на посаду – декларація, яка подається відповідно до абз. 1 ч. 3 ст. 45 Закону та охоплює звітний період з 01 січня до 31 грудня включно, що передує року, в якому особа подала заяву на зайняття посади, якщо інше не передбачено законодавством та за загальним правилом містить інформацію станом на 31 грудня звітного року» [5].

Окремо варто звернути увагу і на інформацію, яка подається суб'єктом декларування. У декларації суб'єкт декларування подає відомості про себе, членів своєї сім'ї, інших осіб та об'єкти декларування. Зокрема, це відомості про майно (об'єкти нерухомості, об'єкти незавершеного будівництва, цінне рухоме майно); цінні папери (акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі) та інші корпоративні права; нематеріальні активи; отримані доходи (заробітна плата, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, аліменти, благодійна допомога, пенсія); грошові активи (готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках або які зберігаються у банку, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам); банківські та інші фінансові установи; фінансові зобов'язання; видатки тощо.

Всі подані електронні декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування держателем якого є Національне агентство з питань запобігання корупції (далі НАЗК). На офіційному веб-сайті НАЗК забезпечується відкритий цілодобовий доступ до реєстру декларацій шляхом можливості перегляду, копіювання та роздруковування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання. В реєстрі декларацій можна знайти як декларації, так і повідомлення про суттєві зміни в майновому стані публічних службовців, крім тих, які вилучені з відкритого доступу публічної частини на період дії воєнного стану в Україні. Суб'єкти декларування також наділені правом за власною ініціативою одноразово подати виправлену декларацію упродовж 30 днів після дня подання первинної декларації шляхом створення та подання виправленої декларації до реєстру декларацій [6].

Значною перевагою е-декларування є здатність застосовувати автоматизовані системи обробки поданих даних. Публічне розкриття інформації, що міститься в е-деклараціях, може здійснюватися як через Інтернет, так і в інших формах, що залежить від рівня розвитку доступу до інформації.

Е-декларування в Україні стало справжнім проривом антикорупційної реформи і одним із інструментів протидії корупції. Адже, подаючи електронну декларацію посадові особи не тільки підтверджують свою доброчесність перед громадянським суспільством, а й можуть бути притягнуті до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень.

А.В. Стебляк та О.М. Резнік вважають, що «ефективним засобом контролю є електронне декларування державних службовців, до яких належать і деякі працівники правоохоронних органів, адже вони виконують управлінські та правоохоронні функції, здійснюють від імені її за дорученням держави виконавчо-розпорядчі повноваження правоохоронного характеру» [7, с.160].

В свою чергу В.В. Миргород-Карпова та О.С. Безвін, зазначають, що «запровадження електронного декларування підвищує рівень довіри населення до державних службовців та зменшує ризики вчинення корупційних дій, адже громадяни повинні бути впевнені у тому, що уповноважені особи кваліфіковано та чесно здійснюють свою діяльність відповідно до норм чинного законодавства» [8, с.11].

Для забезпечення прозорості і відповідальності суб'єктів декларування не менш важливим є автоматизований процес виявлення недостовірних відомостей у поданих деклараціях, який здійснюється шляхом контролю щодо повноти заповнення декларацій. Повноваженнями щодо повної перевірки декларацій наділене Національне агентство з питань запобігання корупції, яке також здійснює контроль щодо своєчасності подання декларації, правильності та повноти її заповнення та здійснює логічний та арифметичний контроль. Повна перевірка декларації полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення чи необґрунтованості активів і може проводитися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності [5].

Відповідно до Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування «при проведенні повної перевірки декларації здійснюється аналіз відомостей про об'єкти декларування та їх порівняння з відомостями з реєстрів, банків даних, інших інформаційно-комунікаційних та довідкових систем, створення, збирання, одержання, використання та інша обробка документів чи інформації, у тому числі з обмеженим доступом; створення, збирання, одержання, використання та інша обробка документів чи інформації; звернення у разі необхідності до посадових та службових осіб державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань; звернення у разі необхідності до суб'єкта декларування для отримання пояснень та копій підтвердних документів» [9]. Варто зазначити, що декларації, які можуть бути перевірені автоматизовано, проходять автоматизовану перевірку протягом 15 днів.

Створення ефективних механізмів перевірки електронних декларацій є актуальним, адже рівень сприйняття корупції населенням є високим. Необхідність проведення перевірки даних декларацій зумовлюється також потребою в запобіганні накопиченню недостовірної інформації в реєстрі [7, с.163]. В свою чергу, Г.В. Муляр та С.В. Подгорець, зазначають, що «що органи по боротьбі з корупцією мають на меті здійснення об'єктивного, швидкого та неупередженого розслідування корупційних злочинів. Органи, які здійснюють боротьбу з корупцією використовують автоматизовані системи аналізу даних для перевірки відомостей з електронних декларацій з іншими державними базами даних. Серед величезного масиву інформації з деклараціями необхідно визначити саме ті, які найбільш ймовірно мають випадки корупційних дій» [10, с.281].

Висновки. Е-декларування – це подання особами уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та членами їх сімей електронної декларації у встановленому законом порядку. Подання е-деклараций можна вважати одним із новітніх фінансових інструментів, призначених для протидії корупції в Україні. Зазначимо, що застосування е-декларування сприяє досягненню таких основних цілей: підвищення рівня прозорості діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування і довіри громадян; запобігання конфлікту інтересів і його врегулювання в разі виникнення; контроль за змінами в майновому стані суб'єктів декларування дозволяє запобігти вчиненню ними протиправних корупційних діянь. Електронне декларування дозволяє антикорупційним органам вчасно виявляти і притягувати суб'єктів декларування до відповідальності за незаконне збагачення, декларування недостовірної інформації, неподання суб'єктом декларування декларації, подання недостовірних відомостей тощо.

Список використаних джерел:

1. Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали.
URL: <https://nazk.gov.ua/uk/antykoryptsijna-polityka/indeks-spryynyattya-koryptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3-baly/>

2. Корупція в Україні 2024: розуміння, сприйняття, поширеність. Аналітичний звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2024. 146 с.
3. Черненко І. Електронне декларування як новітній інструмент боротьби з корупцією в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 2. Том 2, 2017. С. 59-62.
4. Рябченко Т.О., Стебляк А.В. Електронне декларування як ефективний засіб запобігання корупції в органах місцевого самоврядування. *Правові горизонти*. Вип. 5(18), 2017. С. 14-19
5. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року №1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
6. Про затвердження форми декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Порядку заповнення та подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції від 08.11.2023 № 252/23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1965-23#Text>.
7. Стебляк А.В., Резнік О.М. Електронне декларування як форма контролю за діяльністю працівників правоохоронних органів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2017 С.160-1
8. Миргород-Карпова В.В., Безвін О.С. Правові основи електронного декларування доходів та видатків державних службовців в Україні та розвинутих країнах світу. *Правові горизонти*. Вип.25(38), 2020. С.7-13.
9. Про затвердження Порядку проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства з питань запобігання корупції 29.01.2021 № 26/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0158-21#Text>.
10. Муляр Г.В., Подгорець С.В. Взаємодія органів по боротьбі з корупцією під час перевірки відомостей в електронних деклараціях. *DICTUM FACTUM*. 2024. №2 (16), С.276-282.

